

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Valtion viranomainen

Mikä

Eduskunnan oikeusasiamies

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotuksessa edistetään ja vahvistetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuutta osallistua aidosti ja merkityksellisellä tavalla sekä oikea-aikaisesti heitä koskevien yksilöllisten tarpeiden mukaisten palveluiden suunnitteluun ja päätöksentekoon YK:n vammaisyleissopimuksen hengen mukaisesti.

Osallisuustyöryhmän muutosehdotukset vammaispalvelulakiin (1 luku) ja lakiin sosiaalihuoltolain muuttamisesta sekä säännöksiin perusteluihin vahvistavat ja turvaavat YK:n vammaisyleissopimuksen hengen mukaisesti vammaisten ihmisten osallistumista ja osallisuutta sekä oikeusturvaa heitä koskevien palveluiden arvioinnissa, palvelutarpeen suunnittelussa, päätöksenteossa ja palveluiden toteuttamisessa.

Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on runsaasti ratkaisuja koskien päätöksentekoa ja osallistumista palvelusuunnitteluun vammaispalveluasioissa ja kehitysvammaisten erityishuollossa sekä vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelujen kilpailutusta, joissa on laajasti kiinnitetty huomiota osallisuutta/osallistumista koskeviin seikkoihin. Pidän ehdotuksia tarpeellisina ja tärkeinä, koska esimerkiksi palvelusuunnitelmien puutteellinen laadinta voi johtaa siihen, että asiakkaan kuuleminen ja omien näkemysten ja elämäntilanteen huomioon ottaminen laiminlyödään.

On tärkeää, että lain toimeenpanoon ja osallistumista koskevien säännösten toteutumista seurataan, koska jo nyt voimassa oleva osallistumista ja osallisuutta koskeva lainsäädäntö voisi käytännössä toteutua tapahtunutta paremmin. Uudet säännökset eivät automaattisesti ratkaise kaikkia vammaisten osallistamiseen liittyviä haasteita, jos lain toimeenpanoa ei seurata ja lakia soveltavat viranomaiset eivät saa tehtävän hoitamiseen tarvittavaa koulutusta.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 § 1 momentin 3 kohta

4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Itsenäinen elämä on laajempi sisällöltään ja vastaa paremmin YK:n vammaisyleissopimuksen sisältöä kuin itsenäinen suoriutuminen.

1 § 1 momentin 4 kohta

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisen henkilön edun lisääminen kyseiseen kohtaan korostaa ja vahvistaa asiakkaan kuulemistä ja osallisuuden toteutumista yksilöllisen tarpeen arvioinnissa.

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Pidän hyvänä, että pykälän perustelujen lisäyksissä on tuotu esiin YK:n vammaisyleissopimuksen sisältö keskeisiltä osin ja muun muassa perustuslain 19 ja 6 §:t sekä lapsen oikeuksien sopimus.

Pykälän perusteluissa avataan käsitteitä kuten osallistuminen ja osallisuus, itsemääräämisoikeus ja tuodaan esille esteettömyyttä, oikeusturvaa (palvelujen toteutumisen seuranta ja jatkuvuus) ja palveluiden laatua (henkilöstön riittävyys ja osaaminen) kuvaavia tekijöitä, jotka osaltaan edistävät asiakkaiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista parhaalla mahdollisella tavalla.

Perusteluissa tuodaan esille, että osana palvelujen laatua ovat henkilöstön riittävyys, osaaminen ja rakenne. Palvelujen toteuttamisessa olisi oltava toiminnan edellyttämä henkilöstö. Vammaisten henkilöiden asumisyksiköissä tehtyjen yleisten tarkastushavaintojen johdosta pidän puutteena sitä, että vammaisten henkilöiden asumisyksiköiden henkilökunnan määrästä ei ole laissa tai sen perusteluissa todettu tarkemmin. Myös kantelujen tutkinnassa on tullut esille, että henkilökuntamitoitukseen on laskettu kuuluvaksi työntekijöitä, jotka eivät kuitenkaan kokoaikaisesti osallistuneet asiakastyöhän vaan heidän tehtävänä on ollut tukipalveluiden suorittaminen.

3 §:n 3 momentti

7. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Lisäsehdotus täydentäisi muuta lainsäädäntöä (mm. sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia) ja korostaisi yksilöllisten kommunikointikeinojen huomioimista.

8. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Korostan, että tosiasiallisen osallisuuden toteutuminen voi edellyttää esimerkiksi kehitysvammaisten ihmisten kohdalla tuetun päätöksentekojärjestelmän kehittämistä. Tämä olisi otettava huomioon myös IMO-lainsäädännön valmistelussa.

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Pidän hyvänä, että perusteluista ilmenee mm. se, että vammaisen henkilön kanssa laadittavaan asiakassuunnitelmaan on kirjattava, miten palvelujen toteutumista seurataan ja että palvelujen järjestäjän on puututtava palvelujen toteuttamisessa ilmeneviin ongelmiin.

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Pykälä sisältää viittaukset sosiaalihoitolain pykäliin, joissa on säädetty vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmasta ym.

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Pidän lähtökohtaisesti hyvänä, että palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelman tekemisestä säädetään yleislaissa (sosiaalihoitolaissa), koska se selkeyttää lain soveltamista.

5 § 1 momentti

- 12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisten henkilöiden kohdalla on kyse usein pitkäaikaisista palveluista (esimerkiksi asumispalvelut). Ehdotus vahvistaisi asiakkaan oikeusturvaa palveluiden saannin jatkuvuudessa ja luottamusta viranomaiseen.

Laillisuusvalvonnassa on tullut usein esille eri syistä johtuvia puutteita palveluiden jatkuvuudessa silloin, kun palvelu on myönnetty määräaikaisesti, vaikka palveluntarve on jatkunut.

- 13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)**

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

-

5 § 2 momentti

- 14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Päätöksestä tulee ilmetä kaikki ne seikat, joihin ratkaisu perustuu. Ehdotus täydentää osin hallintolain säännöstä päätöksen perusteluista. Perusteluilla on erityistä merkitystä silloin, kun asiakas harkitsee muutoksenhaun tarpeellisuutta. Pidän ehdotusta tältä osin oikeusturvaa ja asiakkaan osallisuutta vahvistavana.

5 § 3 ja 4 momentit

- 15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)**

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Pidän sinänsä tärkeänä, että tilanteessa, jossa vammaisen henkilö perhe ja läheiset tarvitsevat tukea (esim. lapsi on vammaisen), huomioidaan lapsen palvelukokonaisuudessa myös perhettä tukevat palvelut.

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Pidän perusteluiden muutosehdotuksia lähtökohtaisesti tarpeellisina.

Perusteluihin tehdyissä muutosehdotuksissa tuodaan esille mm. julkisen hankinnan osalta keskeisiä seikkoja, kuten hankintayksikön velvollisuus ottaa huomioon palvelua koskeva sisältölainsäädäntö ja asiakkaan tarpeet, suorahankinnan mahdollisuus ja kilpailutuksessa esitettyjen laatuvaatimusten merkitys sekä asiakkaan oikeusturvan varmistaminen tilanteessa, jossa palvelujen sisältö tai muu järjestämiseen liittyvä seikka merkittävästi muuttuu aikaisemmasta.

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

Nykyisin lähes samansisältöinen säännös on vammaispalvelulaissa (VPL 3 a § 2 mom.).

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotettu lisäys on tärkeä itsemääräämisoikeuden näkökulmasta ja vahvistaa osaltaan osallisuutta.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Kyllä

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Yksittäistapauksissa voi läheisen näkemys täydentää vammaisen henkilön näkemystä asiakassuunnitelmassa esitetyissä asioissa. Tärkeää on huolehtia siitä, että asiakkaan oma näkemys on ensisijainen kuten sosiaalihuollon asiakaslaissa on säädetty.

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

-

Mäkinen Tiina
Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia